

Iwona Wrycz

Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy im. UNICEF w Słupsku

DOI: <https://doi.org/10.59444/2024MONredJanr15>

EDUKACJA UCZNIĄ Z AUTYZMEM W BRANŻOWEJ SZKOLE SPECJALNEJ I STOPNIA W UJĘCIU PRAKTYCZNYM

Education of a student with autism in a special and vocational school in a practical approach

Abstract: An important life problem for every human being is always work and profession. Choosing the right profession and pro-professional orientation is of great importance for a disabled person, including those with autism. It is an important element shaping the image of a young person's future, often deciding about a „good start” in adult life. Thanks to the right choice, a participant in the vocational education system receives the opportunity to acquire new and improve previously acquired skills as well as abilities, and is given the possibility to acquire professional competences necessary on the modern labor market. The leading role in preparing students with mild intellectual disabilities as well as autism in Słupsk and neighboring municipalities is played by the UNICEF Special School and Educational Center in Słupsk. In the Stage I Special Vocational School, pupils finishing primary school have the opportunity to study in two fields: catering assistant and hotel service assistant. An increasing group of students of the Vocational School are students with mild.

Keywords: work, education of students with mild intellectual disabilities and autism (combined disabilities), vocational school for students with mild intellectual disabilities

Wprowadzenie

Ważnym problemem życiowym dla każdego człowieka jest zawsze wybór zawodu i przyszła praca. „Praca dlatego, że jest źródłem dochodów, organizacji czasu, płaszczyzną kontaktów społecznych, zadowolenia, samorealizacji, a zawód – ponieważ jest źródłem poczucia tożsamości, poczucia jakości życia, identyfikacji z rolą społeczną” (Ochoneczko 2004: 225). Wybór odpowiedniego zawodu oraz ukierunkowanie zawodowe ma dla osoby niepełnosprawnej, w tym z autyzmem, ogromne znaczenie. Stanowi ważny element kształtujący obraz przyszłości młodego człowieka, często decydujący o „dobrym starcie” w dorosłe życie. Dzięki właściwemu wyborowi uczestnik

zawodowego systemu kształcenia znajduje możliwość nabywania nowych i doskonalenia nabytych już wcześniej umiejętności, a także zdolności, oraz otrzymuje możliwość zdobycia kompetencji zawodowych niezbędnych na współczesnym rynku pracy.

Praca traktowana jest przez niepełnosprawnych jako ważna i nobilitująca aktywność życiowa. Zapewnia im godność i szacunek otoczenia oraz realny udział w rozwoju społeczeństwa. Aby spełniać te warunki, praca musi być sensowna i wartościowa. Powinna zapewnić perspektywę rozwoju, satysfakcję i możliwość doskonalenia się.

Aktywność zawodowa jednostek z dysfunkcjami, wśród których jest spora grupa osób z autyzmem, jest zasadniczym sposobem na poprawę ich wizerunku społecznego. Pozwala na traktowanie niepełnosprawnych jako osób o określonych zdolnościach i umiejętnościach. Mają one takie same potrzeby, prawa i obowiązki jak inni. Atrakcyjność aktywności zawodowej nie tylko poprawia status ekonomiczny, ale przede wszystkim umożliwia samorealizację psychospołeczną. Praca zapewnia uzyskanie samodzielności i zwiększenie niezależności w życiu społecznym, jak i osobistym. Jest to możliwość realizacji zainteresowań i pasji życiowych, podejmowanie decyzji, świadome kierowanie własnym życiem. Jeśli praca jest właściwie dobrana do predyspozycji zawodowych, zdolności i kompetencji oraz rodzaju kwalifikacji, daje ogromną satysfakcję, zaspokaja potrzeby użyteczności i przydatności społecznej, zwiększa poczucie wartości i stabilizacji. Pracujący niepełnosprawny odzyskuje wiarę w siebie, potrafi bez lęku i wstydu żyć aktywnie w swoim środowisku.

Brak zatrudnienia powoduje, że u osoby niepełnosprawnej utrwała się nastawienie rezygnacji, często stymuluje postawy agresywne i roszczeniowe blokujące postęp integracji (por. Badania wpływu..., cz. 1, z 6: 38 i n.).

Przygotowanie do pracy uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Słupsku

Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy im. UNICEF w Słupsku jest placówką edukacyjną kształcąca uczniów z niepełnosprawnością intelektualną od stopnia lekkiego do głębokiego, a także autyzmem. Uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim odbywają naukę w Specjalnej Szkole Podstawowej i Branżowej Szkole Specjalnej I stopnia. Z kolei uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym – w Specjalnej Szkole Podstawowej i Specjalnej Szkole Przystosowanej do Pracy. Dla uczniów niepełnosprawnych umysłowo w stopniu głębokim organizowane są zajęcia rewalidacyjno-wychowawcze indywidualne i zespołowe, natomiast dzieci od „0” do rozpoczęcia nauki w szkole mogą korzystać z zajęć Wczesnego Wspomagania Rozwoju.

W placówce aktualnie zatrudnionych jest 104 nauczycieli, którzy na co dzień zajmują się edukacją 267 uczniów. Liczba ta obejmuje 150 dzieci ze szkoły podstawowej, 32 uczniów szkoły branżowej, 60 uczniów uczęszczających do szkoły przysposabiającej do pracy. Ponadto 23 uczniów stanowią dzieci i młodzież z zespołów rewalidacyjno-wychowawczych.

Biorąc pod uwagę tematykę niniejszego opracowania, warto odnotować, że wśród uczniów Branżowej Szkoły Specjalnej I stopnia jest sześć osób z autyzmem (w tym cztery ze sprzężeniami: niepełnosprawność intelektualna w stopniu lekkim, autyzm).

W Branżowej Szkole Specjalnej I stopnia przygotowującej młodzież do przyszłej pracy zawodowej uczniowie kończący szkołę podstawową mają możliwość kształcenia się na dwóch kierunkach: pracownik pomocniczy gastronomii i pracownik pomocniczy obsługi hotelowej.

Absolwent szkoły prowadzącej kształcenie w zawodzie pracownik pomocniczy gastronomii powinien być przygotowany do wykonywania zadań zawodowych w zakresie kwalifikacji HGT.04. Wykonywanie prac pomocniczych w obiektach świadczących usługi gastronomiczne:

- 1) wykonywania czynności porządkowych w obiektach świadczących usługi gastronomiczne;
- 2) realizowania prac związanych z przechowywaniem żywności;
- 3) wykonywania prac pomocniczych w pomieszczeniach produkcyjnych obiektu gastronomicznego;
- 4) wykonywania czynności pomocniczych związanych z ekspedycją dań i napojów bezalkoholowych;
- 5) wykonywania prac pomocniczych w części handlowo-usługowej obiektu gastronomicznego.

Do wykonywania zadań zawodowych w zakresie kwalifikacji HGT.04. Wykonywanie prac pomocniczych w obiektach świadczących usługi gastronomiczne, niezbędne jest osiągnięcie następujących efektów kształcenia zawartych w Podstawie programowej pracownik pomocniczy obsługi gastronomii (Dz.U. 1699, poz. 991):

HGT.04.1. Bezpieczeństwo i higiena pracy

HGT.04.2. Wykonywanie czynności porządkowych w obiektach świadczących usługi gastronomiczne

HGT.04.3. Wykonywanie prac pomocniczych podczas przygotowania potraw i napojów bezalkoholowych

HGT.04.4 Przygotowywanie dań warzywnych, owocowych, mięsnych, rybnych i mącznych

HGT.04.5 Wykonywanie prac pomocniczych związanych z obsługą gości

HGT.04.6 Język obcy zawodowy

HGT.04.7 Kompetencje personalne i społeczne.

Jak już wcześniej zostało wspomniane, drugim z kierunków kształcenia w Szkole Branżowej, stanowiącej integralną część Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego im. UNICEF w Słupsku, jest pracownik pomocniczy obsługi hotelowej. Kształcenie w tym zawodzie odbywa się wyłącznie dla osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim i umożliwia tej młodzieży nabycie prostych umiejętności użytecznych w wielu przedsiębiorstwach, nie tylko związanych z rynkiem usług hotelarskich. Daje to szansę na osiągnięcie osobistego powodzenia, a także względnej samodzielności ekonomicznej w życiu dorosłym.

Absolwent szkoły prowadzącej kształcenie w zawodzie pracownik pomocniczy obsługi hotelowej powinien być przygotowany do wykonywania zadań zawodowych w zakresie kwalifikacji HGT.05. Wykonywanie prac pomocniczych w obiektach świadczących usługi hotelarskie:

- 1) wykonywanie prac pomocniczych związanych z obsługą gości;
- 2) wykonywania czynności porządkowych wewnątrz obiektu świadczącego usługi hotelarskie;
- 3) wykonywania czynności pomocniczych w otoczeniu obiektu świadczącego usługi hotelarskie.

Do wykonywania zadań zawodowych w zakresie kwalifikacji HGT.05. Wykonywanie prac pomocniczych w obiektach świadczących usługi hotelarskie niezbędne jest osiągnięcie następujących efektów kształcenia zawartych w Podstawie programowej pracownik pomocniczy obsługi hotelowej (Dz.U. 1707, poz. 991):

HGT.05.1. Bezpieczeństwo i higiena pracy

HGT.05.2. Utrzymywanie czystości i porządku w części pobytowej obiektu świadczącego usługi hotelarskie

HGT.05.03. Utrzymywanie czystości i porządku w części ogólnodostępnej obiektu świadczącego usługi hotelarskie

HGT.05.04. Wykonywanie prac pomocniczych w otoczeniu obiektu świadczącego usługi hotelarskie

HGT.05.05. Wykonywanie prac związanych z pielęgnacją roślin i terenów zielonych należących do obiektu świadczącego usługi hotelarskie

HGT.05.6. Język obcy zawodowy

HGT.05.7. Kompetencje personalne i społeczne.

Uczniowie kształcący się w zawodzie pracownik pomocniczy obsługi hotelowej przygotowani są do pracy w hotelach, motelach, internatach, bursach oraz innych obiektach turystycznych. Posiadają umiejętność wykonywania prac pomocniczych związanych z obsługą gości na piętrze hotelowym, w sali konsumenckiej,

pomieszczeniach biurowych, kuchni i magazynach. Przygotowują pokoje gościnne, transportują bagaże, obsługują sprzęt do utrzymania porządku wokół hotelu, pielęgnują rośliny ozdobne i tereny zielone. Wykonują określone prace związane z działalnością pralni, magazynów, utrzymywaniem porządku w części gastronomicznej hotelu. Od uczniów wymagana jest kultura osobista, zdyscyplinowanie i wytrwałość w pracy.

Nauka wyżej wymienionych zawodów odbywa się w budynku Internatu Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego im. UNICEF w Słupsku. Znajdują się tutaj sale dydaktyczne do teoretycznej i praktycznej nauki zawodu, a także specjalistyczne pracownie (obsługi gości, gastronomiczna, hotelowa, sala konsumencka oraz kuchnia właściwa z częścią magazynową). Wszystkie pracownie wyposażone są według wymagań i standardów Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej oraz wytycznych zawartych w podstawie programowej kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego.

Kształcenie branżowe ucznia autystycznego – analiza przypadków

Przypadek 1 – uczennica z niepełnosprawnością sprzężoną (niepełnosprawność intelektualna w stopniu lekkim, autyzm) kształcąca się w zawodzie pracownik pomocniczy gastronomii

Katarzyna urodziła się w 2004 r. Od blisko trzech lat mieszka we wsi oddalonej od Słupska o około 30 km. Uczennica ukończyła klasę trzecią w Branżowej Szkole Specjalnej I stopnia i aktualnie jest już jej absolwentką. Kształciła się w zawodzie pracownik pomocniczy gastronomii.

Z informacji uzyskanych z rozmowy przeprowadzonej z mamą uczennicy i zapoznaniu się z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego, opinii psychologa oraz z obserwacji własnych wynika, że wychowuje się w rodzinie pełnej. Ma młodszego rodzeństwo. Ojciec pracuje zawodowo, a matka zajmuje się prowadzeniem gospodarstwa domowego i wychowywaniem dzieci.

Uczennica szkołę podstawową ukończyła w niewielkiej miejscowości w województwie warmińsko-mazurskim. Obowiązek szkolny realizowała w formie indywidualnej. W szkole podstawowej, do której uczęszczała, nie sprawiała problemów wychowawczych, znała normy społeczne i podporządkowywała się im, była otwarta na nowe znajomości. Z opinii wychowawcy klasy wynika, że zawsze chętnie uczestniczyła we wszystkich klasowych uroczystościach i imprezach szkolnych. W czasie edukacji w szkole podstawowej była objęta zajęciami rewalidacyjnymi i terapeutycznymi na terenie placówki, na które uczęszczała regularnie. Podczas zajęć lekcyjnych wymagała pomocy nauczyciela. Bardzo chętnie wypowiadała się na forum klasy, ale jej wypowiedzi

nie zawsze były logiczne i adekwatne do sytuacji. Często pojawiała się fiksacja słowna w obrębie tematyki filmowej nacechowanej negatywnymi emocjami, które wywoływały u uczennicy zachowania niepożądane (krzyk, agresja słowna i fizyczna). Pracowała wolno, szybko zniechęcała się niepowodzeniami. Przez okres nauki w szkole podstawowej przejawiała trudności w nauce przedmiotów ścisłych, a także obniżoną sprawność manualną. U dziewczynki obserwowano również problemy w zapamiętywaniu i odtwarzaniu utrwalonych informacji. Kontakt wzrokowy z uczennicą był krótkotrwały, ale odpowiadała na kierowane do niej pytania. Pracowała samodzielnie w nierównym tempie. Potrafiła skupić się na zadaniu przez krótki czas (ok. 15-20 minut). Później irtowała się, podnosiła głos i nie chciała wykonywać zadań, mimo dodatkowej motywacji. Katarzyna czytała w zmiennym tempie, techniką wyrazową, z przeciętną poprawnością. Nie rozumiała treści samodzielnie czytanych utworów. Pisząc ze słuchu, popełniała błędy. Nie stosowała znaków interpunkcyjnych, opuszczała drobne elementy graficzne liter, dodawała lub opuszczała litery w wyrazach. Poziom graficzny pisma był zaburzony. Litery, które kreśliła, były duże, niewłaściwie połączone, nie mieściły się w liniaturze. W środku wyrazu dziewczynka pisała wielkie litery drukowane. Dodatkowo uczennica nie potrafiła rozplanować pisma w obrębie strony.

W trakcie badania w poradni psychologiczno-pedagogicznej u uczennicy stwierdzono oligofazję, czyli zaburzenia językowe na tle niepełnosprawności intelektualnej oraz autyzmu. Dziewczynka wypowiadała się, używając zdań zawierających bogate słownictwo. Budowała wypowiedzi, w których nie stosowała prawidłowych form fleksyjnych i gramatycznych. Pod wpływem silnych emocji u Kasi występowało przyspieszone tempo mowy, co powodowało, że niektóre wypowiedzi były niezrozumiałe dla otoczenia.

Zespół Orzekający w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej wydał orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego na okres kształcenia w szkole branżowej ze względu na niepełnosprawność sprzężoną, tj. autyzm i niepełnosprawność intelektualną w stopniu lekkim. Ze względu na niepełnosprawność sprzężoną uznano, że kształcenie w Branżowej Szkole Specjalnej I stopnia będzie najkorzystniejszą formą kształcenia uczennicy. Stwierdzono, że ten typ placówki zapewni właściwą opiekę specjalistyczną uczennicy, co przełoży się na osiągnięcie sukcesów przez dziewczynkę.

W czasie edukacji w Branżowej Szkole Specjalnej I stopnia Katarzyna przejawiała trudności w samodzielnym wykonywaniu podstawowych czynności. Do szkoły dojeżdżała z opiekunem. W placówce również wymagała osoby, która pomagała jej dotrzeć do klasy lub świetlicy, ponieważ wykazywała bardzo niski poziom orientacji przestrzennej (zorientowana tylko na małym, dobrze sobie znanym obszarze).

Pracowała na miarę swoich możliwości, zaangażowana podczas lekcji ogólnokształcących, a także zajęć zawodowych teoretycznych i praktycznych. Potrzebowała

pomocy w zaplanowaniu przebiegu pracy nad powierzonym zadaniem. Wymagała stałej kontroli i wsparcia podczas doboru surowców, półproduktów, narzędzi i sprzętów kuchennych oraz przy ich obsłudze. Nie potrafiła samodzielnie odważyć i odmierzyć produktów zgodnie z recepturą oraz odmierzyć czasu danej operacji technologicznej (np. pieczenie ciast, gotowanie jaj). Problemem było również samodzielnie dokonanie prostych zakupów ze względu na brak znajomości wartości pieniądza oraz zaburzenia w orientacji przestrzennej.

W czasie zdalnego nauczania kontakt z uczennicą odbywał się przez Teamsa i e-dziennik. Uczennica wysyłała prace terminowo, zadania wykonane były w stopniu bardzo dobrym i dobrym.

Na zajęciach z przedmiotów ogólnokształcących Katarzyna starała się pracować pilnie i wytrwale. Wiadomości i umiejętności przewidziane w programie opanowała w stopniu dobrym. W trakcie pracy na zajęciach języka polskiego i historii uczennica łatwo rozpraszała się i potrzebowała ciągłej motywacji, a także pomocy ze strony nauczyciela. Katarzyna chętnie wypowiadała się, ale nie zawsze na poruszany w czasie zajęć temat. Czasami denerwowało ją to, że ktoś zwracał jej uwagę. Czytała płynnie po cichu i na głos proste teksty. Zatrzymywała się przy trudniejszych wyrazach. Nie zawsze potrafiła wskazać istotne treści. Pisała krótkie, proste teksty na zadany temat, czasami potrzebowała pomocy nauczyciela. Popępiała liczne błędy. Pismo nie mieściło się w liniaturze. Myliła części mowy. Miała trudności ze zrozumieniem niektórych pojęć z zakresu wiedzy o literaturze. Zazwyczaj poprawnie umiejscawiała daty na osi czasu, przy niewielkim wsparciu odróżniała przyczyny i skutki wydarzeń, dosyć dobrze rozumiała narrację historyczną, знаła podstawowe pojęcia historyczne, zwykle potrafiła wykorzystać zdobytą wiedzę w praktyce.

Na zajęciach z bloku przedmiotów przyrodniczych uczennica pracowała w szybkim tempie, niekiedy chaotycznie, przez co czasami popełniała błędy, ale potrafiła je skorygować. Wymagała stałej uwagi nauczyciela, który czuwał nad poprawnością wykonywanych przez nią zadań. Bardzo szybko męczyła się i często przejawiała chęć zajmowania się zupełnie czymś innym. Poprawnie wykonywała zadania o prostej konstrukcji. Potrafiła korzystać z materiałów edukacyjnych. Czytała teksty ze zrozumieniem. Z pomocą nauczyciela wskazywała związek składu chemicznego, budowy i właściwości substancji z ich zastosowaniem. Poprawnie opisywała wyniki doświadczeń, wymagała pomocy nauczyciela przy formułowaniu wniosków. Posługiwała się zdobytą wiedzą chemiczną w życiu codziennym w kontekście dbałości o własne zdrowie i ochrony środowiska naturalnego. W czasie zajęć poznała również zmiany polityczne zachodzące na świecie, ich przyczyny i skutki. Potrafiła ze wsparciem wskazać podstawowe problemy demograficzne i urbanizacyjne świata. Miała trudności

z dostrzeganiem i wskazywaniem związków przyczynowo-skutkowych. Dostrzegała problemy środowiska naturalnego.

Na lekcjach matematyki Katarzyna chętnie rozwiązywała zadania przy tablicy. Pracowała bardzo szybko, ale niedokładnie. Nie czytała poleceń, zdarzało się, że nauczyciel nie zdążył wytłumaczyć zadania, a Katarzyna samodzielnie je rozwiązywała. W związku z tym popełniała liczne błędy. Jeżeli zadanie było źle wykonane, uczennica denerwowała się. Z niewielką pomocą wykorzystywała algorytmy dotyczące wzorów skróconego mnożenia. Przy lekkim naprowadzeniu, ale stałej kontroli nauczyciela rozwiązywała równania i nierówności, jednak tylko pierwszego stopnia. Znała pojęcia średniej arytmetycznej, ważonej, mediany i dominanty. Z niewielką pomocą potrafiła wykorzystać je przy rozwiązywaniu typowych zadań o prostej konstrukcji. Dokonywała podstawowych obliczeń miarowych – obwodów i pól wielokątów, pól powierzchni i objętości brył. Stosowała podstawowe wzory w obliczeniach geometrycznych dotyczących wielokątów, wielościanów i brył obrotowych. Przy odpowiednim ukierunkowaniu przybliżała wyniki z zadaną dokładnością. Tylko z pomocą nauczyciela odczytywała i słabo analizowała informacje z tabel, diagramów i wykresów, a także wyznaczała i interpretowała liczby charakteryzujące zestawy danych. Z dużą pomocą nauczyciela dobierała odpowiednie modele matematyczne czy algorytmy do typowej, prostej sytuacji problemowej i weryfikowała uzyskane wyniki. Tylko z pomocą nauczyciela wykorzystywała posiadaną wiedzę do rozwiązywania zadań praktycznych. Samodzielnie wykorzystywała urządzenia techniczne, takie jak kalkulator, komputer w różnych sytuacjach.

Uczennica w bardzo dobrym stopniu opanowała wiadomości i umiejętności z zakresu języka niemieckiego. Samodzielnie wykonywała zadania o wysokim stopniu trudności. Wywołana do odpowiedzi poprawnie odpowiadała na pytania. Potrafiła samodzielnie korzystać z materiałów źródłowych.

Jak już wcześniej zostało wspomniane, w roku szkolnym 2022/2023 uczennica przystąpiła do egzaminu zawodowego w kwalifikacji HGT.04. Wykonywanie prac pomocniczych w obiektach świadczących usługi gastronomiczne i ukończyła szkołę.

Z opinii psychologa szkolnego wynika, że na koniec edukacji w szkole branżowej uczennica funkcjonuje na poziomie istotnie niższym od przeciętnego właściwego dla wieku chronologicznego – niepełnosprawność intelektualna w stopniu lekkim. Widoczna zmiana w funkcjonowaniu uczennicy nastąpiła w klasie II, kiedy to nastąpiło wyraźne pogorszenie stanu emocjonalnego, wycofanie z relacji społecznych, znaczne osłabienie koncentracji uwagi. Nie reagowała na polecenia, wypowiadała się mało logicznie, nieadekwatnie do pytań i sytuacji. Często „zawieszała” się, zamierała w bezruchu lub przeciwnie – stawała się pobudzona, drażliwa. Jej sposobem rozładowywania

napięcia emocjonalnego było rysowanie postaci z filmów lub zamalowywanie kartek zawsze czarnym kolorem. Często była to jedyna aktywność uczennicy podczas zajęć.

Ze względu na brak samodzielności i bardzo niski poziom kompetencji społecznych oraz komunikacyjnych niezbędnych do podjęcia aktywności zawodowych przez Katarzynę, mimo dobrych umiejętności zawodowych uczennica nie ma predyspozycji do podjęcia pracy zawodowej. W związku z powyższym zasadne jest kontynuowanie edukacji w szkole przysposabiającej do pracy. Kolejne lata kształcenia dostosowane do możliwości i potrzeb uczennicy przyczynią się do kształtowania relacji oraz komunikacji z drugim człowiekiem na płaszczyźnie zawodowej i społecznej. Uzyskanie dodatkowych umiejętności przysposabiających do pracy da Katarzynie większe szanse na znalezienie zatrudnienia na otwartym lub chronionym rynku pracy.

Przypadek 2 – uczeń z niepełnosprawnością sprzężoną (niepełnosprawność intelektualna w stopniu lekkim, autyzm) kształcący się w zawodzie pracownik pomocniczy obsługi hotelowej

Badany uczeń urodził się w 2006 r. i mieszka w Słupsku. Aktualnie uczęszcza do klasy pierwszej w Branżowej Szkole Specjalnej I Stopnia. Kształci się w zawodzie pracownik pomocniczy obsługi hotelowej.

Z informacji uzyskanych z rozmowy przeprowadzonej z mamą chłopca i zapoznaniu się z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego, opinii psychologa oraz rozmowy z wychowawcą ze szkoły podstawowej, a także z obserwacji własnych wynika, że wychowuje się w rodzinie pełnej. Jest jedynakiem. Oboje rodzice pracują. Z wypowiedzi mamy wynika, że przebieg ciąży nie był prawidłowy (ciąża zagrożona). Matka przyjmowała środki farmakologiczne już od 4. miesiąca ciąży. Poród odbył się w terminie za pomocą cesarskiego cięcia. Chłopiec otrzymał 10 punktów w skali Apgar.

Do 3.-4. roku życia dziecko rozwijało się prawidłowo. Jednak zauważalne było opóźnienie w rozwoju mowy, dlatego wprowadzono chłopcu zajęcia z logopedą, który jako pierwszy zasugerował rodzicom, iż Janek może być dzieckiem autystycznym. Chłopiec nawiązywał kontakt wzrokowy, uśmiechał się. Około 3. roku życia pojawiła się nadmierna reakcja na hałas, dziecko reagowało krzykiem i płaczem na zbyt silne dźwięki.

Od 4. roku życia chłopiec uczęszczał do przedszkola, lecz nie nawiązywał kontaktu z innymi dziećmi, nie funkcjonował tam prawidłowo. Lepsze funkcjonowanie społeczne pojawiło się w przedszkolu integracyjnym, do którego chłopiec trafił w wieku 6 lat. Tutaj został objęty wszechstronną pomocą terapeutyczną. W wieku około 8 lat zdiagnozowano u dziecka autyzm wczesnodziecięcy, w związku z czym uczęszczał na spotkania

terapeutyczne, które nie przynosiły pożądanego skutku, ponieważ reagował na nie wzmożonym napięciem, płaczem i krzykiem. Przejawiał zachowania autoagresywne.

Edukację szkolną Janek rozpoczął w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym. Otrzymane wyniki badań wskazują na opóźnienie rozwoju funkcji intelektualno-poznawczych do poziomu niepełnosprawności intelektualnej w stopniu lekkim. Rozwój mało harmonijny. Posiada ubogi zasób wiedzy o otaczającym świecie. Przejawia deficyty w zakresie dokonywania operacji arytmetycznych, liczy wolno, głównie na konkretach. Nie rozwiązuje zadań z treścią, nie opanował tabliczki mnożenia. Myślenie przyczynowo-skutkowe rozwinięte jest na poziomie przeciętnym. Znacznie opóźniony rozwój koordynacji wzrokowo-ruchowej. Adekwatnie do możliwości poznawczych rozwinięte są funkcje percepcyjno-motoryczne, spostrzeganie, zdolność do dokonywania analizy i syntezy prezentowanego materiału wzrokowego, a także pamięć wzrokowa.

W życiu codziennym Janek jest dość samodzielny. Sam chodzi do szkoły, potrafi przygotować sobie proste posiłki, zna wartość pieniądza i potrafi zrobić proste zakupy. Ze względu na zmianową pracę rodziców, często przebywa w domu bez opieki dorosłych. Nie odczuwa potrzeby spotkań z rodziną, nie ma kolegów poza szkołą. Ze względu na znaczne zaburzenia w relacjach społecznych, wymaga wsparcia i stałej kontroli. Interesuje się astronomią, polityką i komputerami.

Uczeń nie sprawia problemów wychowawczych, nie wchodzi w konflikty z kolegami i koleżankami. Jest zaangażowany podczas lekcji i zajęć branżowych zarówno teoretycznych, jak i praktycznych.

Diagnoza funkcjonalna Janka uczącego się w zawodzie pracownik pomocniczy obsługi hotelowej została wykonana za pomocą Kwestionariusza Diagnozy Funkcjonalnej. Kwestionariusz ten jest narzędziem wykorzystywanym do dokonywania przez nauczycieli praktycznej i teoretycznej nauki zawodu oceny poziomu funkcjonowania osobistego, społecznego oraz zawodowego uczniów zawodowych szkół specjalnych.

Diagnoza funkcjonalna wskazała słabe obszary w podstawowych umiejętnościach i adaptacji, przygotowaniu do zajęć praktycznych oraz wykonywania czynności w zawodzie pracownik pomocniczy obsługi hotelowej. Celem działań podejmowanych podczas procesu edukacji zawodowej jest:

- przygotowanie ucznia do państwowego egzaminu zawodowego,
- wzmocnienie pozycji na rynku zawodowym poprzez podniesienie podstawowych umiejętności z zakresu wykonywania czynności zawodowych,
- kształtowanie prawidłowej sylwetki pracownika w nauczonym zawodzie.

Diagnoza została przeprowadzona w klasie I. Jest to początek kształcenia w zawodzie pracownik pomocniczy obsługi hotelowej. Wyniki wskazują, że uczeń w obszarze „komunikacja” i „samoobsługa” uzyskał ocenę wysoką. Natomiast w obszarach:

„podstawowe umiejętności i adaptacja”, „przygotowanie do zajęć praktycznych” i „przygotowanie do wykonywania czynności w zawodzie hotelarz” jest przeciętny i osiągnął wynik niski.

Dostosowując indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny oraz dobierając odpowiednie metody nauczania, uczeń powinien osiągnąć umiejętności w skali staninowej 7-9 oraz pozytywny wynik państwowego, zewnętrznego egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe (por. Jurek, Pawlika 2015). Podczas trzyletniego okresu kształcenia uczeń nauczy się samodzielnie i poprawnie wykonywać prace w obiektach hotelarskich. Zaplanuje działania w ramach powierzonych mu zadań. Zorganizuje sobie otoczenie pracy. Umiejętnie dobierze i zastosuje odpowiednie narzędzia. Będzie wdrażał zasady higieny produkcyjnej i obsługi konsumenta, w tym prawidłowo wykorzysta środki czystości typu uniwersalnego i specjalistycznego. Nauczy się obsługiwać wyparzkę do naczyń szklanych. Utrzyma porządek na stanowisku pracy, z zastosowaniem zasady „nie krzyżuję obiegu naczyń czystych i brudnych”. Wykorzysta wiedzę z zajęć praktycznych do prawidłowego nakrywania stołu w standardzie podstawowym. W trakcie trwania kształcenia zawodowego uczeń nabędzie umiejętności związane z utrzymaniem w czystości jednostki mieszkalnej w obiekcie hotelarskim, pomieszczeń ogólnych i gastronomicznych. W estetyczny sposób wykona dekorację do pokoju i na salę konsumenta, np. składanie serwetek płóciennych, stosownie do przygotowywanej uroczystości. Ważnym elementem kształcenia będzie przestrzeganie zasad obsługi i utrzymania takich urządzeń, jak: lodówka, kuchenki mikrofalowe, frytkownica, elektryczny i gazowy trzon kuchenny, krajalnica do wędlin, sera i chleba, odkurzacz uniwersalny. Nauczy się korzystać ze zwrotów grzecznościowych przy obsłudze konsumenta w sali konsumenckiej oraz gości w części pobytowej hotelu.

Ponadto niezwykle istotne jest zapewnienie uczniowi udziału w zajęciach rewalidacyjnych i doskonalących techniki szkolne. Wpłyną one stymulująco na ogólny rozwój poznawczy chłopca. Na wymienionych zajęciach należy rozwijać umiejętności komunikacyjne i zachowania prospołeczne. Przede wszystkim trzeba wzmacniać poczucie własnej wartości i panowanie nad emocjami. Należy poszerzać samodzielność ucznia. Bardzo ważne jest rozwijanie jego umiejętności praktycznych i umożliwienie wykorzystania wiedzy w codziennym życiu, np. przygotowanie listy zakupów, utrzymanie czystości i porządku w pokoju, przygotowanie posiłku.

W pracy dydaktyczno-wychowawczej istotne jest zauważenie i wykorzystanie mocnych stron ucznia. Przede wszystkim chęci do zdobywania wiadomości z zakresu przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy na stanowisku pracy oraz samodzielne rozpoznawanie, nazywanie i dobieranie narzędzi, materiałów podstawowych oraz pomocniczych do wykonywanego i powierzonego mu podczas zajęć zadania.

Z punktu widzenia dalszej pracy edukacyjno-terapeutycznej z Jankiem istotne jest kontynuowanie podjętej systematycznej, stałej współpracy rodziców z wychowawcą klasy i nauczycielami teoretycznej i praktycznej nauki zawodu, jak również wdrażanie harmonogramu stałych obowiązków domowych.

Przykładowy scenariusz zajęć praktycznych w pracowni hotelowej¹

Szkoła: Branżowa Szkoła Specjalna I stopnia

Nauczyciel: mgr Aleksandra Anuszevska

Przedmiot: Zajęcia praktyczne – pracownia hotelowa

Klasa: I az

Temat: Typy jednostek mieszkalnych w obiekcie hotelarskim – etapy sprzątanania pokoi.

Czas zajęć: 275 min.

Efekty lekcji: PKZ (TG.a)(6)1, PKZ(TG.a)(6)3, PKZ(TG.a)(7)1, TG.1.1(2)1, TG.1.(2)2, TG.1.1(2)3, TG.1.1(3)1, TG.1.1(3)2, KPS(1)1, KPS(2)1, KPS(2)1, KPS(10)1, BHP(7)1, BHP(8)1.

Po zrealizowaniu zajęć uczeń potrafi:

- określić i rozróżnić typy jednostek mieszkalnych w obiekcie hotelarskim w połączeniu z określeniem poszczególnych etapów sprzątanania jednostki mieszkalnej.

Cele zajęć

Po zakończonych zajęciach uczeń powinien:

WIEDZIEĆ		UMIEĆ
Zapamiętać (znać):	Rozumieć:	
<ul style="list-style-type: none"> – rodzaje jednostek mieszkalnych – elementy wyposażenia jednostki mieszkalnej – etapy sprzątanania jednostki mieszkalnej po wyjeździe gościa. 	<ul style="list-style-type: none"> – różnicę w rodzajach jednostek mieszkalnych – kolejność wykonywania czynności porządkowych w jednostce mieszkalnej. 	<ul style="list-style-type: none"> – rozróżnić rodzaje jednostek mieszkalnych w zakładzie hotelarskim – określić wyposażenie jednostek mieszkalnych – ustalić status sprzątananej jednostki mieszkalnej – przygotować się do wykonywania czynności porządkowych – przygotować sprzęt do wykonywania czynności porządkowych – wykonać sprzątananie jednostki mieszkalnej – zaprezentować efekt wykonanej pracy – sprawdzić stan techniczny narzędzi – znać i przestrzegać przepisy BHP.

¹ Niniejszy scenariusz stanowi część pracy dyplomowej napisanej przez nauczycielki teoretycznej i praktycznej nauki zawodu w SOSW im. UNICEF w Słupsku w ramach studiów podyplomowych: wspomaganie rozwoju i edukacja uczniów z autyzmem z elementami integracji sensorycznej; por. A. Anuszevska, A. Chachuła (2018), *Przygotowanie zawodowe ucznia z autyzmem i niepełnosprawnością intelektualną – studium przypadku*, napisana pod kier. nauk. dr M. Karwowskiej, Bydgoszcz: 61 i n.

Plan zajęć

Ogniwo zajęć *	Planowane aktywności	Uwagi metodyczne (formy, metody, materiały, itd.)	Czas
Zajęcia wstępne I	Powitanie, sprawdzenie listy obecności. Sprawdzenie wiadomości: 1. Jakiego znamy rodzaju obiektów hotelarskich? 2. Jaka jest różnica między hotelem a motelem?	F: praca zbiorowa M: pogadanka	5 min
Określenie tematu zajęć I	Podanie ustne tematu i celu lekcji przez nauczyciela, zapisanie daty i tematu na tablicy. Zapisanie tematu do zeszytu.	F: praca zbiorowa M: praktyczne działanie P: tablica, zeszyt	2 min
Zapoznanie z nowym materiałem I	Zapoznanie uczniów z poszczególnymi etapami sprzątkowania jednostki mieszkalnej.	F: praca zbiorowa M: prezentacja multimedialna, pogadanka P: komputer, rzutnik	11 min
Opracowanie nowego materiału w praktyce II	Przydział obowiązków. Przygotowanie stanowiska pracy (uzupełnienie wózka hotelowego w środki czystości i sprzęt niezbędny do pracy, bieliznę hotelową). Wykonanie zaplanowanych prac – czynności porządkowe w jednostce mieszkalnej. Czuwanie nad przebiegiem prac. Zwracanie uwagi na prawidłowe wykonanie zadania. Udzielanie dodatkowych informacji. Omawianie doboru narzędzi i kryteriów ocen. Przestrzeganie przepisów BHP.	F: praca zbiorowa i jednostkowa M: obserwacja, pogadanka P: wózek hotelowy, środki czystości, bielizna pościelowa i łazienkowa,	230 min
Podsumowanie III	Omówienie przebiegu wykonanych czynności. Dokonanie analizy poprawności wykonanych zadań. Ocena wykonanej pracy. Podsumowanie wiadomości i przedstawienie tematyki kolejnych zajęć.	F: praca jednostkowa M. praktyczne działanie P: zeszyt, karta oceny pracy	20 min
Czynności końcowe III	Uporządkowanie swojego stanowiska nauki. Nadzór nad czynnościami końcowymi uczniów.	F: praca jednostkowa	10 min

* Ogniw zajęć praktycznych:

I. Wstępne czynności organizacyjno-przygotowawcze i instruktaż wstępny.

II. Wykonywanie zadania z instruktażem bieżącym.

III. Omówienie i ocena wykonywanych ćwiczeń. Czynności organizacyjno-porządkowe kończące zajęcia.

Podsumowanie

Praca stanowi ważny element w życiu każdego człowieka. Szczególnego charakteru nabiera w przypadku osób niepełnosprawnych, w tym również z autyzmem. W sytuacji tych jednostek praca pełni nade wszystko funkcję dochodową, co wiąże się z możliwością usamodzielnienia się i uzyskania pewnej niezależności. Ponadto praca odgrywa ogromną rolę rehabilitacyjną zarówno w wymiarze psychologicznym, jak i fizycznym – pozwala niepełnosprawnym uwierzyć w siebie, daje poczucie sensu życia, oraz funkcję socjalizacyjną – przywraca osoby niepełnosprawne do społeczeństwa (Badania wpływu..., cz. 4, z 6: 9 i n.).

Biorąc to pod uwagę, należy uwypuklić doniosłą rolę szkoły w przygotowaniu do życia i przyszłej pracy zawodowej. Dlatego istotne jest, aby na zajęciach z doradztwa zawodowego w szkole podstawowej wybrać taki zawód, w którym będzie można wykorzystać mocne strony osób z autyzmem, m.in.: wysoki poziom koncentracji, sumiennność i wytrwałość, dokładność, przywiązanie dużej wagi do szczegółów, zdolność do wykrywania błędów, zdolności techniczne, szczegółowa wiedza merytoryczna, doskonała pamięć itp.

Zawody, w których kształcą się uczniowie Branżowej Szkoły Specjalnej I stopnia w Słupsku, stanowiącej integralną część Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego im. UNICEF, czyli pracownik pomocniczy gastronomii i pracownik pomocniczy obsługi hotelowej, dają naszym podopiecznym szansę na „wyczeranie się” umiejętności niezbędnych do samodzielnego funkcjonowania i znalezienia pracy, a tym samym na tzw. lepsze jutro.

Warunkiem powodzenia w edukacji ucznia szkoły branżowej jest również nawiązanie współpracy z rodziną. Rodzice jako naturalni wychowawcy są uczestnikami procesu edukacji. To właśnie oni współtworzą program rehabilitacji, a ponadto, jeżeli jest to tylko możliwe, realizują jego pewne elementy w środowisku domowym. W opinii autorki niniejszego opracowania Branżowa Szkoła Specjalna I stopnia jest szkołą zmierzającą do integracji środowiska szkolnego i domowego. Więzy między domem rodzinnym ucznia a szkołą jest na tyle silna, że pozwala na doskonalenie wielu czynności i umiejętności poza nią. Istotne jest, aby to, co uczeń nabył w szkole było w naturalny sposób „przećwiczone” i utrwalone w sytuacjach życia codziennego, a zwłaszcza w domu (sytuacje życia rodzinnego i towarzyskiego mają być doskonałymi okazjami edukacyjnymi dla tego ucznia). Dzięki stałej współpracy z nauczycielami rodzice mają wpływ na kształtowanie przyszłości swoich dzieci. Dzięki temu po ukończeniu nauki będą mogli podjąć pracę, na chronionym lub otwartym rynku pracy, albo lepiej funkcjonować w środowisku domowym.

Bibliografia

- Anuszewska A., Chachuła A. (2018), *Przygotowanie zawodowe ucznia z autyzmem i niepełnosprawnością intelektualną – studium przypadku*, praca dyplomowa napisana w ramach studiów podyplomowych: wspomaganie rozwoju i edukacja uczniów z autyzmem i elementami integracji sensorycznej pod kier. nauk. dr M. Karwowskiej, Bydgoszcz, KPSW.
- Badania wpływu kierunku i poziomu wykształcenia na aktywność zawodową osób niepełnosprawnych – raport końcowy, cz. 1 z 6, Pentor Research International, PFRON.
- Badania wpływu kierunku i poziomu wykształcenia na aktywność zawodową osób niepełnosprawnych. Raport końcowy, cz. 4 z 6. Perspektywa osób z ograniczoną sprawnością ruchową, Pentor Research International, PFRON.
- Jurek P., Pawlika P. (2015), *Kwestionariusz Diagnozy Funkcjonalnej. Podręcznik*, Gdańsk, Harmonia Universalis.
- Ochoneczko H. (2004), *Sytuacja na rynku pracy osób niepełnosprawnych w dobie zmian społecznych i gospodarczych w Polsce*, [w:] *Człowiek niepełnosprawny w różnych fazach życia*, red. J. Bąbka, Warszawa, Wyd. Akademickie „Żak”: 225.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 16 maja 2019 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego (Dz.U. 1699, poz. 991).